

İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi

Handling of The Snake in The World of Belief

Seda GEDİK¹

Ege University, Turkish World Research Institute, Department of Turkish Folklore

---

ABSTRACT

RESEARCH ARTICLE

Throughout history, humankind has been in the need and tendency to believe in a creator. For this reason, people believed in various beings, especially the natural elements around them, in primitive periods. It was an essential need to believe in a superior being and to expect a mediocre for mankind who is weak and needs protection against many beings, especially nature, by its creation. They did this by placing holiness on beings that they could not solve their mysteries or fear. The snake was at the forefront of these beings. Since the creation of snakes, and being seen as sacred in many religions, the fact that snakes have been with them has played a role. In this, the belief that human beings live together with nature and natural elements, and that they have changed their skin regularly, has reached the secret of immortality. It is very important to take a holistic view of the snake's position in religions, which is so effective in the world of faith. The purpose of this study is; is to show with examples that the snake has been a factor in the life and beliefs of human beings throughout history. The aim of the study is; It is the demonstration that the snake has played a very important role in the belief system and life of man since the creation, especially the primitive and monotheistic religions.

Key Words: Snake, faith, holy, religion, human

Received: 19.04.2020

*Revision received:
08.05.2020*

Accepted: 08.05.2020

*Published online:
26.05.2020*

---

¹ Corresponding author:

Dr.

gedik_seda@hotmail.com

Orcid: 0000-0003-1251-8694

İnanç Dünyasında Yılanın Ele Alınışı

Seda GEDİK¹

Ege Üniversite, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi ABD

ÖZ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Tarih boyunca insanoğlu bir yaratıcıya inanma ihtiyacı ve eğilimi içinde olmuştur. Bu nedenle ilkel dönemlerde insanlar, etrafındaki doğa unsurları başta olmak üzere çeşitli varlıklara inanmıştır. Yaratılışı itibariyle başta doğa olmak üzere birçok varlık karşısında zayıf ve korunma ihtiyacı içerisinde olan insanoğlu için kendisinden üstün bir varlığa inanmak ve ondan medet beklemek zaruri bir ihtiyaç olmuştur. Bunu da gizemlerini çözemedikleri veya korktukları varlıklara kutsallık yükleyerek yapmışlardır. Bu varlıkların başında yılan gelmiştir. Yılanların kutsallık yüklenmesi ve birçok dinde kutsal olarak görülmesinde yaratılıştan itibaren insanoğlunun yanında yer alması rol oynamıştır. Bunda insanoğlunun hem doğayla ve doğa unsurlarıyla iç içe yaşaması hem düzenli olarak deri değiştirdiği için ölümsüzlük sırrına erdiği inancı etkili olmuştur. İnanç dünyasında bu kadar etkili olan yılanın dinlerdeki konumunun bütünsel bir şekilde ele alınması oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı da tarih boyunca yılanın insanoğlunun hayatında ve inançlarında etken olan bir varlık olduğunun örneklerle ortaya konulmasıdır. Çalışmanın hedefi ise; başta ilkel ve tek Tanrılı dinler olmak üzere yılanın yaratılıştan itibaren insanoğlunun inanç sisteminde ve hayatında oldukça önemli rol oynadığının gösterilmesidir.

Alınma Tarihi: 19.04.2020
Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 08.05.2020
Kabul edilme Tarihi: 08.05.2020
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 26.05.2020

Anahtar Kelimeler: Yılan, inanç, kutsal, din, insan

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

Dr.

gedik_seda@hotmail.com

Orcid: 0000-0003-1251-8694

Giriş

İnsanlar tarih boyunca içinde buldukları güçsüzlükler nedeniyle bir yaratıcıya sığınma ihtiyacı içinde olmuşlardır. “*Tarihi incelemeler, medenî, bedevi hatta vahşi insanların hepsinde inanma ve tapınma gibi niteliklerin genel bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir*” (Yılmaz, 2011:169). Bu nedenle de çeşitli inanışlar ortaya çıkmıştır. “*İnsanlar tarafından varlığı kabul edilmiş esaslar*” (Yüceer, 2001:159) olarak tanımlanan inanışlar ait oldukları toplumlara göre şekillenmiş, o toplumun duygu ve düşüncelerinin temelini oluşturmuştur. Bir toplumun inanışları incelendiğinde; onların olaylara bakış açısı, yaşam tarzı, iyi-kötü algısı öğrenilebilir. İlkel insanlar doğayla iç içe yaşadıkları için sürekli etkileşim içinde oldukları hayvanları ve onlara ait özellikleri çok iyi öğrenmişlerdir. Yaşamsal ihtiyaçları olan yiyecek, giyecek ve eşyaları karşılamak amacıyla bu hayvanlardan yararlandıkları gibi inanma ihtiyaçlarını da yine bu hayvanlara yükledikleri kutsallıkla gidermişlerdir. “*İlkel bir toplumun her geleneği ya da inancı, aynen canlı vücudunun her bir organını organizmanın genel yaşamında belirleyici rol oynar*” (Morris, 2004:201).

Çalışmanın amacı; tarih boyunca yılanın insanoğlunun hayatında ve inançlarında etken olan bir varlık olduğunun örneklerle ortaya konulmasıdır ve başta ilkel ve tek Tanrılı dinler olmak üzere yılanın yaratılıştan itibaren insanoğlunun inanç sisteminde ve hayatında oldukça önemli rol oynadığının gösterilmesidir.

Antik Yunan’da her yıl tanrıça Demeter adına düzenlenen ve kutlanan festival buna güzel bir örnektir. Thesmophoria olarak adlandırılan ve tohum zamanı festivali anlamına gelen bayrama sadece kadınlar katılabilir. Bu bayramın ilk gününe Kathodos (aşağı iniş) ve Anodos (yukarı çıkış), ikinci gününe Nesteia (oruç) ve son gününe ise Kalligeneia (iyi doğum ya da iyi doğan) denilmiştir. Bu bayramda Tanrıça Demeter’in kutsal hayvanı olan domuz yavrusu canlı olarak megara adı verilen bir çukura atılır. Bu hayvan bir yıl burada kalır ve çürür.

Hayvanın kemikleri ise çıkarılıp bir sunağa koyulur. Un ve buğdaydan yapılan insan ve yılan figürleri bu çukura atılır. İnanişe göre bu domuz yavrusunu yılanlar yemiştir. Kadınlar da bu hayvandan kalanları çingirak sesleri çıkararak toplarlar. Bunun sebebi ise tapınağın bekçisi olduklarına inandıkları yılanları kendilerinden uzaklaştırmaktır (Campbell, 1992: 187- 188).

Tek Tanrılı dinlerden önce insanlar; çeşitli özelliklerinden dolayı doğa unsurlarına ve hayvanlara kutsallık yüklemişlerdir. Kutsallık yükledikleri varlıkları seçerken de onların bedensel güçlerinden ya da sahip olduklarını düşündükleri kozmik güçlerden yola çıkmışlardır. (Yurdaydın ve Dağ, 1978: 53). Yılan da yaratılıştan itibaren insanların inanışlarında yer alan ortak bir metafordur. Yılan, Budizm’de Buda’nın suretine büründüğü hayvanlardan biri olarak geçer (Çatalbaş, 2011: 54).

İlkel insanların, tanrılarını yılan veya yılan uzuvları bulunan çeşitli yaratıklar olarak tasvir etmelerinin temel nedeni; yılanın sahip olduğu gizemi çözememiş olmalarıdır. Yılanın, sürekli deri değiştirerek yenilenmesi ve bu özelliği nedeniyle de ölümsüz olarak nitelendirilmesi; insanoğlunun bilmediği yer altı dünyasının gizine sahip olması ve insanoğlunun varoluşundan itibaren onun yanında olması onun kutsallık kazanmasında önemli rol oynamıştır.

Yılanın, Cennet’te Şeytan’a yardımcı olup Havva’nın yasak elmayı yemesini sağlaması ve bu nedenle de Havva ile Âdem’in yeryüzüne gönderilmesinde rol oynaması onun tek tanrılı dinlerde de oldukça önemli olmasında etkili olmuştur.

1. İLK DİNLERDE YILAN

1.1. Şamanizm’de Yılan

Birçok inanın temelinde yer alan yılan, kendinden geçme ve ruhları kontrol etme gibi belirli özelliklerin ön plana çıktığı bir tür ilkel din (Sharpe, 2000:81) olarak tanımlanan Şamanizm’de de oldukça önemli bir konuma sahiptir. Büyük Dinler ve Mezhepler Ansiklopedisi’nde ise Şamanlık, özellikle “*Altay yörelerinde ve Sibiryada dolaylarındaki Türklerle Tunguz, Kamçat, Yakut, Kamuk vb. boyları arasında yayılmış bir din*” (Komisyon, 1964: 42) olarak ele alınmıştır.

Şamanların ruhsal yolculuklarını gerçekleştirmede kullandıkları ve totem olarak kabul ettikleri çeşitli hayvanlar vardır. Şamanlar, totem kabul ettikleri ve ruhsal yolculuklarında bir araç olarak faydalandıkları bu hayvanlardan tedavi sürecinde de yararlanmışlardır. Yılan da bu hayvanların başında gelmektedir. Avustralya Yerlileri, Şaman’ın simgesel olarak; ölüm, diriliş ve göğe yükselişini Gökkuşluğu Yılanı sayesinde gerçekleştirdiğine inanırlar (Drury, 1996: 71).

Yılan, Şamanizm’de Şaman’ın gerçek dünyadan ruh dünyasına geçmesini sağlayan bir araçtır. Ayrıca yılan, Hayat Ağacı’nda bulunan ve “*yılan kuşu*” olarak adlandırılan kuşla bağlantılı olarak kabul edilir. Bu nedenle bazı hayvanları ataları olarak kabul eden Şamanlar için yılan bu hayvanların başında gelir (Ergun, 2014: 54).

Şamanların, ruhsal yolculuklarını gerçekleştirmelerine yardımcı olan çeşitli yardımcı ruhları vardır. Şaman, bu yardımcı ruhlardan sayesinde doğüstü güçlerle etkileşim kurabilir ve ruhsal yolculuğunu gerçekleştirebilir. Tunguz Şamanı’nın başyardımcılarından birinin yılan olduğu belirtilir (Arikli?: 502). Yılan başta olmak üzere balık, kuş, ayı ve kertenkelenin Şaman’ın yardımcı ruhları olduğu vurgulanır (Baldick, 2011: 181; Drury, 1996: 73).

Bu nedenle Şamanlar gerek kıyafetlerinde gerekse ayinleri esnasında kullandıkları davullarda yılan motifini oldukça fazla kullanmışlardır. Şaman olmak isteyen adayın Şamanlık’a adım atma ritüellerinde de yılan kullanılmaktadır. Bunun amacı hem Erlik’in dünyası olan yer altı dünyası ve ruhlarıyla bağlantılı olduğu düşünülen yılanın gizeminden yararlanmak hem de yılanın zararlarından korunmaktır.

Yılanın, Erlik’le ilgili bir simge olduğu, özellikle kara yılanının Erlik’i temsil ettiğine inanılır (Çoruhlu, 2002: 157-158). Yılanın, Erlik’e yardımcı olup onu Cennet’e sokması ve bu nedenle de lanetlenmesi onun Erlik’le özdeşleştirilmesine neden olmuştur. Özellikle “kara” renginin seçilmesinin nedeni ise kara rengin; ölümü, kötülüğü ve karanlığı yani bilinmezliği çağrıştırmasıdır. Tanrı tarafından lanetlenip Cennet’ten kovulan yılan, Erlik’in karanlıklar ülkesi olan yer altı ülkesine gönderilmiştir.

Ayrıca Şamanlığa yeni başlayacak adayların Şaman olma ritüellerinde yılanın özel bir yeri vardır. Şaman adayını ruhsal yolcuğa çıkarken vücudu ateşlenir, gözleri kanlanır ve vücudunu yaralar sarar. Sonra, Şaman’ın yardımcı ruhları onu ateşli denizden çıkarıp yılan, çıyan ve kötülükle dolu suni göle atarlar. Burada Şaman adayının bedeni yılan-çıyan başta olmak üzere kurt ve kertenkele sayesinde yeniden yapılır. Yılan-çıyan, kurt ve kertenkele bir bakıma kötü ruhları sembolize eder (Bayat, 2015: 59). Şamanın bazı doğüstü güçlerini yılan sayesinde elde ettiğine inanılmaktadır. Bu doğüstü güçler arasında kuş dilini bilme de vardır. Bazı kaynaklarda şamanla kul dilini yedikleri yılanlar sayesinde öğrenmişlerdir (Çelik, 2007: 13).

Şamanizm inancına göre ilk Şaman’ın vücudu yılan, çıyan ve kurbağalardan oluşmuştur. Şamanların törenlerinde kullandıkları kıyafet olan manyaklarda da Şamanizm inancının etkisi ve inançları baskın bir şekilde yer alır, manyakların sırt tarafında yılan sayısının çok olması o şamanın gücüyle doğru orantılı olarak algılanır. “*Bizim düşüncemize hakim olan özdeşlik kavramına karşı ilkelerde bir katılma ulamı vardır; bu mantığa göre kişi aynı zamanda kendisi ve bir şey olabilir. İnsan kişiliği bütün ilintilerinde devam eder, onun resmine*

ya da bedeninden alınmış parçalara (saç, tırnak vb.) hatta giysilerine sahip olunursa kendisi üstünde de etkiler uyandırmak mümkündür” (Bouthoul, 2016: 87). Bu nedenle manyaklarda Erlik’in dünyasını ve kötü varlıkları sembolize eden yılan ve kurbağa motiflerine yer verilir (İnan, 1986: 92).

Manyaklar, kötü ruhları korkutup kaçırın simgelerle donatılmıştır. Bu bakımdan manyaklar, Şamanların kötü ruhlarla savaşında zırh görevi görür (Bayat, 2015: 178-179). Kötü ruhları engelleyeceği düşünüldüğü için manyaklarda yer verilen bu hayvanlara halı, kilim... gibi eşyalarda da yer verildiği görülmektedir. Türkmen köylerinde dokunan halı ve kilimlerde, manyaklarda olduğu gibi akrep, yılan ve kırkayak gibi hayvanların motif olarak kullanılmasında, geçmişteki bu inancın yansıması yer almaktadır (Artun, 2008: 34).

Hem yeryüzüne hem de yeraltına hâkim olduğu düşünülen yılan, Şamanizm’de kutsal bir varlık olarak görülür. Manyaklarda yer alarak Şaman’ı kötü ruhlardan koruduğuna inanılan yılanın, Şaman’a yardım eden koruyucu hayvan ruhu olduğuna inanılırdı. “...ilke olarak, kişi ya da nesne olsun, kutsal bir varlığa dokunan her şey kutsal olur. Halkın tasarımı, dinsel varlıkta bulunan bu niteliği, ona açık olan her yere yayar” (Durkheim, 2019: 180). Esrarengiz âlemleri bilen ve kutsal güçleri olan bir varlık olarak görülen yılanın, Şaman’ın gökyüzünde ve yeryüzünde gerçekleştirdiği ruhsal yolculuklarında onunla birlikte yolculuk ettiğine inanılırdı. Bu nedenle Şaman’ın gökyüzüne yaptığı yolculuklarda giydiği manyaklarda üç başlı ve büyük ağızlı bir yılan motifi yer alırdı (Üst vd., 2009: 15).

Şamanların ayinlerinde esrimeye eşlik eden davulun da oldukça önemli bir yeri vardır. Manyaklarda olduğu gibi davullarda da Şamanizm inancına ait semboller kullanılmaktadır. Burada yılanın, Cennet’in bekçisi olmasının etkisi söz konusudur. Bu nedenle Şaman davullarında bekçi konumundaki yılan motifine yer verilmiştir. Şamanlar transa geçebilmek için çeşitli ritimlerden de yararlanırlar. Şamanizm’de oldukça önemli yeri olan bu ritimlerden birine “yılan ritmi” adı verilir. “Yılan ritmi, davula vurulan üç yavaş vuruştur ki, kararlılık elde etmek ve yeni bir şeye nail olmak ve dış resursslardan faydalanmakla iç gücü toparlamaktır” (Bayat, 2015: 224).

1.2. Hinduizm’de Yılan

İlk dinlerin başında Hinduizm gelmektedir. “Kökleri dört milyon yıl önceye kadar uzanan Hindu dinindeki inanç ve fikirler yalnız tarih bakımından dünyanın en eski dinsek inançları olmakla kalmamış, daha sonraki bütün dinlere şu veya bu yoldan kaynak olmuştur” (Komisyon, 1964: 47). Hint dinleri ve mitolojileri incelendiğinde yılanla ilgili değişik bakış açılarının olduğu görülmektedir. “Vişnu’cu Brahmanları yılanı kötü bir insan veya Tanrı olarak kabul etmelerine karşılık Şiva’cılar ve Buda’cılar yılanı Tanrıları tarafından gönderilmiş iyi bir hayvan olarak kabul ederler” (Ruben, 2000: 94). Budacı metinlerde yılan genellikle Buda’ya övgüler yağdıran ve onu kutsayan güzel bir insan olarak yer almaktadır.

Hintlilerin üç büyük destanlarından biri olan Ramayana’da da Yamuna ırmağında yaşayan ve “yüz başlı yılan” olarak betimlenen Kaliya yer alır (O’Flaherty, 1996: 186). Ayrıca Hint mitolojisinde yılan, suyun imgesi kabul edilir ve Vişnu da simgesel hayvanlarının başında gelen ve sonsuz yılan olarak nitelendirilen Ananta’nın üzerinde otururken betimlenir (Zimmer, 2004: 48). Ayrıca Hint mitolojisinde Nagalar’ın üç büyük yılan kralı vardır: Vasuki, Şesha ve Takshaka. Bunlarda en önemlileri Vasuki’dir. Vasuki, Süt Okyanusu’nu karıştırmada yardımcı olan bir yilandır ve okyanusta ölümsüzlük nektarını karıştırabilmek için ona ihtiyaç vardır (Erden, 2016: 73). Vasuki, sonsuzluk yılanı olarak bilinir (Kaya, 1997: 24). Bazı kaynaklarda Vasuki için yılanların kralı ifadesi kullanılır (Sridhar, 2008: 189; Kaya, 2001: 58).

2. TEK TANRILI DİNLERDE YILAN

“İnsanlara bir hayat tarzı sunan, onları belli bir dünya görüşü içinde toplayan, yaratıcıya isteyerek bağlanma, birtakım şeyleri duyma, onlara inanma ve onlara uygun iradi faaliyette bulunma olgusu; doğaüstü güçlere, kutsal kabul edilen varlıklara, ahlaki öğretilere sahip değerlere ve tanrıya inanmayı sistemleştiren ibadetler bütünü” (Duran vd., 2012: 3) şeklinde tanımlanan ve inanç ibadet boyutunu kapsayan dinler incelendiğinde yılanın bazen lanetlenmiş bazen de sadece Şeytan’ın oyununa gelen bir varlık olarak değerlendirildiği görülmektedir. “Bir nesnenin kendinde, kişiye anlam ifade eden bir özellik yoktur. Bir yılanın anlam yüklenmesi örneğini alalım. Bazıları için yılan, iğrenç bir sürüngen, doğa bilimciler için ise doğanın hassas dengesindeki halkalardan biridir. Bir insanın bahçesinde gördüğü zararsız bir yılanı düşünmeksizin öldürmesi ya da doğanın bir güzelliğinden büyülenmişçesine seyretmesi, o kişinin bu nesneye attığı anlama bağlıdır. Bu anlamlar, başkalarıyla girilen etkileşimden çıkarsanır. Babası doğa bilimci ve hayvanlar alemini erkenden tanımış biri ile, yılanla tüm ilgisi sadece Yaratılış Hikayesi’nde Adem ile Havva’nın yılanla karşılaşmasını okumuş olmaktan gelen bir delikanlının tepkileri doğal olarak çok farklı olacaktır. Bütün nesnelere benzer biçimde direkt olarak değil de onlara yüklenen anlamlarla karşılanırlar” (Margaret 2017: 235).

2.1. Yahudilik İnancında Yılan

Yılan, Tanrı tarafından Cennet’te yasak elmayı korumak amacıyla görevlendirilmiştir. O zamanlar kötü olarak nitelendirilmediği için Cennet’te görev alabilmiştir. Şeytan’ın oyununa gelip onun dediğini yaptığında ise; Tanrı’nın lanetini üzerine çekip Cennet’ten kovulmuştur. Tanrı tarafından lanetlenen ve insanoğlunun Cennet’ten kovulmasına neden olan yılan, bu nedenle birçok toplumun inancında olumsuz bir varlık olarak yer alır. İnsanlar anlatılarda onun olumsuz özelliklerini vurgulayıp onu düşman kabul etmişlerdir.

Üç ilahi kaynaklı dinden biri ve kronolojik olarak en eskisi olan (Erbaş vd.,2013:129) Yahudilik inancında da yılan lanetlenmiş bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Yahudilere göre yılan kötü ruhlarla ilişkilendirilerek kötülüğün sembolü olarak kabul edilmiştir. Yılanın, Cennet’te Şeytan’ın tuzağına düşerek önce Hz. Havva’yı sonra da onun vasıtasıyla Hz. Âdem’i kandırmasından dolayı yılan Yahudilikte olumsuz ve sevilmeyen bir varlık olarak yer almaktadır. İsrail Shahak, Yahudilik inancında yılanın yaklaşımı şu şekilde belirtir: “*En iyi gentile kendini öldüren, en iyi yılan, beyni dağılmış olandır*” (Shahak, 2004: 140). Yahudilik inancına göre yılan, dolaylı da olsa Tanrı’nın emrine karşı gelip Şeytan’a, insanoğlunu kandırma fırsatı vermiştir. Yahudilikte yılanın aldatma ve aldanmanın sembolü olarak yer aldığı belirtilir (Sümer, 2016: 284). Yahudilik inancına göre Tanrı, Havva’ya kendisini kandıran yılanın başını ezerek onu öldürmesini emretmiştir (Graves, 2010: 37).

Yahudilikten önceki dönemlerde yılanla ilgili olumlu ve olumsuz yaklaşımlar birlikte yer alırdı. Yılanın, yenilmesi gereken bir düşman olarak düşünüldüğü zamanda da evrendeki kaosu ve karanlık güçleri sembolize ettiği düşünüldüğü için yılan tamamen olumsuz bir varlık olarak ele alınıp lanetlenmemiştir. Yahudilik inancıyla birlikte ise yılanın yüklenen olumsuz özellikler ve onun temsil ettiği düşünülen kötü ruhlarla ilişkisi daha açık şekilde görülmüştür (Dağtaşoğlu, 2014: 140).

Yahudilik inancında lanetlenmiş bir varlık olarak kabul edilen yılan, aynı zamanda kötülerin ve Tanrı’ya karşı gelenlerin cezalandırılmasında kullanılan bir ceza unsuru olarak görülmüştür. Kutsal Kitap’ta yer alan “Tunç Yılan” başlıklı bölümde de Tanrı, kendisinden yakınan İsraililere ceza olarak zehirli yılanlar göndermiştir. Bu olay kitapta şu şekilde yer almaktadır: “*Edom ülkesinin çevresinden geçmek için Kamış Denizi yoluyla Hor Dağı’ndan ayrıldılar. Ama yolda halk sabırsızlandı. Tanrı’dan ve Musa’dan yakınarak, ‘Çölde ölelim diye*

mi bizi Mısır'dan çıkardınız?' dediler, 'Burada ne ekmek var ne de su. Ayrıca bu iğrenç yiyecekten de tiksiniyoruz!' Bunun üzerine RAB halkın arasına zehirli yılanlar gönderdi. Yılanlar ısırınca İsraililerden birçok kişi öldü.

Halk Musa'ya gelip, 'RAB'den ve senden yakınmakla günah işledik. Yalvar da RAB aramızdan yılanları kaldırsın.' dedi. Bunun üzerine Musa halk için yalvardı. RAB, Musa'ya, 'Bir yılan yap ve onu bir direğin üzerine koy. Isırılan herkes ona bakınca yaşayacaktır.' dedi. Böylece Musa, tunç bir yılan yaparak direğin üzerine koydu. Yılan tarafından ısırılan kişiler tunç yılanı bakınca yaşadı" (Kutsal Kitap, 2016: 161-162).

Tanrı'nın, Hz. Musa ve kardeşi Harun'u; İsrailileri, Mısır'dan çıkarmak amacıyla Firavun'la konuşmaya gönderdiği belirtilir. Hz. Musa ve kardeşi Harun'a da yılanı dönüşen birer asa verilir, bu şekilde kendilerinin Tanrı tarafından gönderildiği de ispatlanır (Kutsal Kitap, 2001: 75).

Yahudilik inancında yılanın lanetli bir varlık olduğu inancı dışında, onun kadınların özel günleriyle ilişkilendirilmesine de rastlanmaktadır. Bu inanışın etkisiyle Yahudilikte yılanla bir şekilde etkileşim içinde olan kadınların âdet gördüklerine inanıldığı belirtilir (Eliade, 2014: 177).

2.2. Hıristiyanlık İnancında Yılan

İnsanoğlunun varlıkları ve durumları anlamlandırmalarında temel etken; o varlıkların veya durumların onlarda bıraktıkları iyi- kötü etkilerdir. Bu nedenle insanlar, varlıklara anlam yüklerken o varlıkların kendilerinde bıraktıkları etkilerden yola çıkmaktadırlar. Yılanın, inançlarda olumlu veya olumsuz ele alınmasında da bu etkiler rol oynamaktadır.

İnsanlığın yaratılışından itibaren onun kaderinde önemli rol oynayan yılan, diğer inançlarda olduğu gibi Hıristiyanlık inancında da oldukça önemlidir. Yahudilik inancının aksine Hıristiyanlıkta yılan hem olumlu hem de olumsuz olarak iki şekilde anlamlandırılır. Yılanın; İsa ile özdeşleştirilerek bilgeliğin sembolü olduğu için olumlu, Hz. Havva ile Hz. Âdem'in kandırılarak Cennet'ten kovulmasında rol oynadığı için ise olumsuz bir varlık olarak algılandığı ifade edilir (Sümer, 2016: 285).

Yuhanna İncil'inde haça gerilmiş şekilde duran İsa Mesih imgesi Musa'nın diktığı yılan sarılı sopayla özdeşleştirilir. Bu simgedeki ilk dikilen işaret, İsrail kavminin iman etmek suretiyle yılan sokması sonucu ölümünün engellenmesi; ikinci dikilen işaret ise imanın, yılanın yapılan ilk günahı temizleyerek ruhsal bakımdan ölümsüzlük kazandırması olarak görülür (Gören, 2014: 12).

Ayrıca yılanın, Havva'yı aldatması nedeniyle insanoğlunu günaha sevk etmesinde etkin rol oynadığından ve İsa'nın haçtaki bedeninin yılanla özdeşleştirildiğinden bahsedilir. Bu nedenle de yılan, Hıristiyanlar için hem ilk günahın sebebi hem de sebep olduğu günahı temizleyen bir varlıktır (Gören, 2014: 12).

Aziz Markos'un kanonik İncil'inde yer alan ve İsa'nın öldükten sonra dirilip havarilerine söylediği belirtilen:

"Şu alametler iman edenlerle beraber gidecektir:

Benim ismimle cinler çıkaracaklar;

Yeni dillerle söyleyecekler;

Yılanlar tutup kaldıracaklar,

Öldürücü bir şey içseler onlara hiç zarar etmeyecek;

Hastalar üzerine ellerini koyacaklar ve onlar iyi olacaklar" (Houtin, 1964:441).

Bazı kaynaklarda yılanın, Hıristiyanlıkta tamamen olumsuz olarak görüldüğünden bahsedilir. Bunun nedeni olarak yılanın, insanoğlunun yolunu saptırdığı için Şeytan'la bir tutulduğu gösterilir. Hıristiyanların bu nedenle yılanı lanetleyerek, onun baş düşmanı sayılan

domuz, kartal, geyik, kirpi gibi hayvanlara karşı sempatik yaklaşıtları vurgulanır (Ersoy, 2000: 443).

Hıristiyanlık inancında yılan, nefse benzetilerek yenilmesi gereken bir düşman olarak ele alınır: “*Hıristiyan geleneğinde büyük önem taşıyan yılanlar, İslam’da merkezi bir rol oynamaz. Kuran (Sure 7: 117: 20: 66 vd), yılanı dönüştürerek Firavun’un büyücülerinin asalarını yutan Musa’nın asısından üstü kapalı olarak söz eder; çünkü yılanlar, bir zümrede benzeyen şeyhin kör ettiği nefis-hayvanları şeklinde görülebilirler*” (Schimmel, 2004: 51).

2.3. Müslümanlık İnancında Yılan

Yılanın, Cennet’te yer alması ve Tanrı tarafından Hayat Ağacı’nı korumakla görevlendirilmesi diğer inançlarda olduğu gibi Müslümanlıkta da yılanın konumu açısından önemli olmuştur. Müslümanlar yılanın kutsal olduğuna inanmaktadırlar, hatta fethi imkânsız olarak görülen İstanbul’un fethiyle ilgili anlatılarda dahi yılanın etkisi ve Müslümanlara şans getirdiği anlatılmaktadır.

Bu anlatıya göre; yuvasından çıkan bir yılan, kartal tarafından yakalanır. Yılan, kendisini yakalayan kartaldan kurtulmak için onun boğazını sıkır. İmparator ve askerleri havada boğuşmakta olan yılan ve kartalı izlemeye başlarlar. İyice yükselen kartal bir süre sonra yılanı yakaladığı yere düşer. Yılan, boğuştuğu kartalı böylelikle yemiş olur. Yılanla kartalın savaşını izleyenler de hemen koşup yılanı öldürerek kartalı onun elinden kurtarırlar. Bu olaydan çok korkan imparator, bilginlere ve ermişlere gördüklerini anlatarak bunların ne anlama geldiğini açıklamalarını söyler.

Bilginler ve ermişler İstanbul’a “*Yedi Tepeli Şehir*” denileceğini, yeryüzündeki diğer yerlerden daha ünlü olacağını ama iki denizin arasında kaldığından dolayı bir o yana bir bu yana meyledeceğini söylerler. Bu olaydan sonra kartal Hıristiyanların, yılan da Müslümanların simgesi kabul edilir. Yılanın kartalı yenmesinin, Müslümanların Hıristiyanları yeneceği anlamına geldiği belirtilir. Yılanın, kartalı yenmesine rağmen olayı izleyenler tarafından öldürülmesi ve kartalın kurtarılması ise Hıristiyanların Müslümanları yeniden yenip Yedi Tepeli Şehri alacaklarına yorumlanır (Yöndemli, 2006: 196-197).

Müslümanlıkta, kutsal sayılan varlıklara zarar verilmez ve onlara verilen zararların zarar veren kişiyi de olumsuz etkilediği anlatılarda sık sık dile getirilir. İnsanoğlunun yılanın gizemini çözmemesi ve yılanın her yıl deri değiştirdiği için ölümsüz kabul edilmesi onun Müslümanlar tarafından kutsal sayılmasında etkili olmuştur.

Sonuç ve Tartışma

İnanışlar incelendiğinde yılanın tarih boyunca insanoğlunun inançları üzerinde oldukça önemli olduğu görülmektedir. Yılan özellikle yaratılış efsanesinde Şeytan’a yardım ettiği için Yahudilikte olumsuz bir varlık olarak ele alınırken Hıristiyanlıkta hem olumlu hem de olumsuz bir nitelik kazanmıştır. Müslümanlıkta ise yılanı yüklenen anlamlarda, yaşanan olaylar ve yılanın fiziksel özellikleri rol oynamıştır.

Sonuç olarak, başta ilkel ve tek Tanrılı dinler olmak üzere yılanın yaratılıştan itibaren insanoğlunun inanç sisteminde ve hayatında oldukça önemli rol oynadığı görülmüştür. Bu inanışlarda yılanın ele alınışında en önemli faktör toplumların yılanı ve yılanla ilgili durumlara yükledikleri anlamlardır. Yılanın inanışlarda farklı şekillerde yorumlanmasının temel sebebi de budur. Bu nedenle genel olarak bakıldığında inanışlarda yılanı bütünüyle olumsuz ya da bütünüyle olumlu bir varlık olarak ele almak mümkün değildir.

Kaynakça

- Arıklı, E. (Genel Yönetmen). (Basım Yılı Bilinmiyor). Dinler Tarihi Ansiklopedisi 1 (İslamiyet, Hıristiyanlık, Musevilik ve İlkel Dinler). İstanbul: Gelişim Yayınları 1.
- Artun, E. (2008). Halk Kültürü Araştırmaları. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Baldick, J. (Çev. Şahin, N.). (2011). Hayvan ve Şaman: Orta Asya'nın Antik Dinleri. İstanbul: Hil Yayınları.
- Bayat, F. (2015). Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bouthoul, G. (Çev. Süreya, C.) (2016). Sosyoloji Tarihi. İstanbul: İnılâp Kitabevi.
- Campbell, J. (Çev. Emiroğlu, K.) (1992). İkel Mitoloji - Tanrının Maskeleri. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Çatalbaş, R. (2011). "Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi". Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği. Cilt: 3 Yıl: 2011 Sayı: 12. ss.49-60.
- Çelik, S. (2007). İslam Öncesi Türk San'atında Bazı Hayvansal ve Bitkisel Kültür Ögeleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Çoruhlu, Y. (2002). Türk Mitolojisinin Anahatları. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Dağtaşoğlu, A.E. (Editör Gürsoy Naskali, E.) (2014). "Anadolu Türkülerinde Yılan Motifi ve Nefs". Yılan Kitabı. İstanbul: Kitabevi Yayınları. ss. 133-168.
- Drury, Nevill (Çev. Şimşek, E.) (1996). Şamanizm – Şamanlığın Ögeleri. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Duran, R. (Editör). (2012). Mitoloji ve Din. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.Yayını No: 2522.
- Durkheim, E. (2019). (Çev. Ozankaya, Özer). Sosyoloji Dersleri. İzmir: Cem Yayınevi.
- Eliade, M. (Çev Arslan Özcan, L.) (2014). Dinler Tarihine Giriş. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Erbaş, A. (Editör) (2013). Yaşayan Dünya Dinleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2053.
- Erden, C. (2016). Dünya Mitlerinde Yılan. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Ergun, P. (Ed. Gürsoy Naskali, E.) (2014). Şaman / Kam ve Yılan. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ersoy, N. (2000). Semboller ve Yorumları. İstanbul: Zafer Matbaası.
- Gören, E. (Editör Gürsoy Naskali, E.) (2014). "Yakındoğu Kökenli Yılan Motifinin Yunan-Roma Dinindeki Alımlanışı". Yılan Kitabı. İstanbul: Kitabevi Yayınları. ss. 5-52.

- Graves, R. (Çev. Akpur, U.) (2010). Yunan Mitleri (Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler). İstanbul: Say Yayınları.
- Houtin, A. (1964). (Çev. Küçük, Abdurrahman). Hıristiyanlığın Kısa Tarihi. Paris.
- İnan, A. (1986). Tarihte ve Bugün Şamanizm. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kaya, K. (1997). Hint Mitolojisi Sözlüğü. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kaya, K. (2001). Bhagavadgita / Hinduların Kutsal Kitabı. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Margaret, M. P. (2017). (Çev. Erbaş, H.). Çağdaş Sosyoloji Kuramları. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Morris, B. (2004). (Çev. Atay, T.). Din Üzerine Antropolojik İncelemeler (Bir Giriş Metni). İstanbul: İmge Yayınevi.
- O'Flaherty, W. D. (Çev. Emiroğlu, K. (1996). Hindu Mitolojisi. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ruben, W. (2000). (Çev. Bozkurt, Lütfü). Eski Metinlere Göre Budizm. İstanbul: Okyanus Yayıncılık.
- Schimmel, A. (Çev. Demirli, E.) (2004). Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri (İslama Görüngübilimsel Yaklaşım). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Shahak, I. (2004). (Çev. Dağ, Ahmet Emin). Yahudi Tarihi, Yahudi Dini. İstanbul: Anka Yayınları.
- Sharpe, Eric J. (2000). (Çev. Ahmet Güç). Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram (Karşılaştırmalı Bir Çalışma). Bursa: Arasta Yayınları.
- Sridhar, S. B. R. (Çev. Dasi, Krishnendrani Devi) (2008). Güzel Tanrı'nın Gizli Hazinesi. India: Saraswata Yayınları / Ankara: Pelin Ofset.
- Sümer, N. (2016). "Dinsel ve Mitolojik Bir Sembol Olarak Yılan". Akademik Sosyal Çalışmalar Dergisi. Sayı: 43 Yıl: 2016. ss. 275-288.
- Üst, S., U., F., E. M.D. (2009). Şâh-Mâran Hikâyesi. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Yılmaz, F. (2011). Dinlerin Kökeni (Dinler Tarihine Giriş). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yöndemli, F. (2006). Hayat Ağacı-Ejder-Yılan. İstanbul: NKM (Nüve Kültür Merkezi) Yayınları:33.
- Yurdaydın, M. G. ve Dağ, M. (1978). Dinler Tarihi. Ankara: Gündüz Matbaacılık.
- Yüceer, İ. (2001). "İnanç Problemlerinden (Halk İnançlarına) Yansımalar." İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu 7-9 Eylül 2001 ERZURUM. ss. 126-161.

Zimmer, H. (Çev. Güven, Gül Çağalı) (2004). Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

(1964). Büyük Dinler ve Mezhepler Ansiklopedisi. İstanbul: Tan Matbaası.

(2001). Kutsal Kitap-Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur ve İncil). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.

(2016). Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.